
Bílé noci

Fjodor Michajlovič Dostojevskij

Byla překrásná noc, jaké snad bývají, jen když jsme mladí, milý čtenáři. Nebe bylo takové hvězdné, takové jasné nebe bylo, žes na mě hleděl a musel se bezděky ptát, mohou-li opravdu žít pod takovým nebem všelijací zlostní a náladoví lidé. To je také mladická otázka, milý čtenáři, velmi mladická, ale necht' vám ji Pán hodně často přivádí na mysli!

Mluvě o všelijakých náladových a zlostných vašnostech, nemohl jsem nevzpomenout na své bezúhonné chování po celý dnešní den. Hned zrána mě začal trápit jakýsi podivný stesk. Náhle mi připadlo, že jsem osamělý, všichni mě opouštějí a všichni se mě zřikají. Ledaskdo se může ovšem po právu zeptat, kdo jsou ti všichni, je tomu přece už osm let, co bydlím v Petrohradě, a téměř ani jedinou známost jsem neuměl navázat. Ale nač potřebuji známosti? I bez nich znám celý Petrohrad; vidíte, proto se mi zdálo, že mě všichni opouštějí, když se najednou celý Petrohrad sebral a odjel na letní byt.

Bylo mi úzko z té samoty a celé tři dny jsem s hlubokým steskem bloudil po městě, naprosto nevěda, co se se mnou děje. Mohu jít na Něvský, mohu jít do parku, mohu se toulat po nábřeží – nikde ani človíčka z těch, jež jsem zvyklý po celý rok potkávat na stejném místě v obvyklou hodinu. Oni mě ovšem neznají, ale já, já je znám.

Já je velmi dobře znám; do paměti se mi vepsal téměř každičký rys jejich tváří. Raduji se z jejich veselí a rmoutí mě jejich smutek. Skoro jsem navázal přátelství s jedním stařečkem, kterého potkávám každý boží den v obvyklou hodinu na Fontance. Má takovou vážnou, zamýšlenou tvář; stále si něco brouká pod vousy a rozkládá levou rukou – v pravé má dlouhou sukovitou špacírku se zlatým knoflíkem. Všiml si mě i on a projevuje mi hluboké porozumění. Kdyby se stalo a já nebyl v obvyklou hodinu na stejném místě

Fontanky, jsem přesvědčen, že bude mít po náladě. Proto se mnohdy div navzájem nepozdravíme, zvláště když jsme v dobrém rozpoložení. Onehdy, když jsme se celé dva dny neviděli a potkali se třetího dne, sahalí jsme už skoro po kloboucích, ale včas jsme se vzpamatovali, spustili ruce a s porozuměním prošli jeden kolem druhého.

I s domy se už znám. Když jdu, každý jako by vyběhl přede mne do ulice, dívá se na mne všemi okny a div že neřekne: „Dobrý den, jak se vám daří? Mně se chválabohu vede dobře, v máji mi přidají poschodí.“ Nebo: „Jak se máte? Mne začnou zítra opravovat.“ Nebo: „Jen taktak že jsem neshořel, to vám bylo leknutí,“ atd. Mám mezi nimi své oblíbence, své dobré přátele; jeden z nich se chystá v létě léčit u architekta. Schválně se tam každý den zastavím, aby mu při tom léčení nějak neuškodili, opatruj ho Pánbůh! Ale nikdy nezapomenu na historii s jedním přepěkným světle růžovým domkem. Byl to takový milý zděný domek, tak přívětivě na mne hleděl, tak pyšně pohlížel na své neohrabané sousedy, že mi srdce plesalo, kdykoli jsem šel kolem. Z ničeho nic, bylo to minulý týden, jdu ulicí, a sotva se na přítele podívám – slyším žalobné volání: „Barví mě na žluto!“ Lotři, barbaři! Nic neušetřili – ani sloupky, ani římsy a můj přítel zežloutl jako kanárek. Div mi z toho žluč nepukla a já dodnes nebyl s to navštívít toho svého chudáka zmračeného, kterého natřeli barvou Říše nebes.

Chápete už tedy, čtenáři, jak se vlastně znám s celým Petrohradem.

Řekl jsem už, že mě celé tři dny sužoval neklid, dokud jsem nepřišel na jeho příčinu. Na ulici jsem se necítil dobře (ten tu není, onen tu není, kam se poděl tamten?) – a také doma jsem byl nespůj. Dva večery jsem si lámal hlavu, čeho se mi v mém útulku nedostává. Proč mě tam všechno tísní? – Rozpačitě jsem obhlížel ty zelené začazené stěny, strop ověšený pavučinami, jež Matrjona s náramným zdarem vypěstovala, přehlížel všechn svůj nábytek, prohlížel každou židli, přemýšleje, není-li to všechno právě její vina (stačí přece, aby jedna z mých židlí stála jinak než včera, a hned jsem nespůj), díval jsem se na okno, a všechno marné – ani trochu se mi neulevilo! Dokonce jsem si usmyslel zavolat Matrjonu a udělit jí otcovské kázání kvůli pavučinám a vůbec kvůli nepořádku; ale ta se na mne jen udiveně podívala, neřekla nic a šla, takže pavučiny si tam dodnes spokojeně visí. A teprve dnes ráno jsem se konečně dovítbil, v čem to vězí. Ach! Vždyť oni

mi upláchni na letní byt! Odpusťte mi ten triviální výraz, ale mně nebylo do vybraného slohu, protože všechno, co jen v Petrohradě bylo, přestěhovalo se nebo odjelo na letní byt; protože každý důstojný vašnosta solidního zevnějšku, najímající drožku, se v mých očích ihned měnil v důstojného otce rodiny, který po splnění každodenních úředních povinností odjíždí, jen tak nalahko, bez zavazadel, za svou rodinou na letní byt; protože každý mimojdoucí vypadal teď velmi zvláště, jako by chtěl kdekomu na potkání říci: „Já jsem tady, pánové, jen tak na skok, za dvě hodiny odjedu na letní byt.“ Když se otevřelo okno, na něž napřed zabubnovaly tenounké prstíky, bílé jako z cukru, a vyhlédla hlava hezoučkého děvčete, volajícího podomního obchodníka s květinami v kořenáčích – ihned, v té chvíli mě napadlo, že kupují ty květiny jen tak, totiž ne proto, aby se pokochali jarem a květinami v dusném městském bytě, ale že se všichni co nevidět odstěhují ven a květiny odvezou s sebou.

Nejen to, dosáhl jsem už takových úspěchů ve svém novém, zvláštním druhu objevů, že jsem mohl o každém bezpečně na první pohled říci, kde je na letním bytě. Obyvatelé Kamenného nebo Lékárnického ostrova či Petěrhofské cesty se vyznačovali nastudovanými elegantními způsoby, šviháckými letními obleky a nádhernými kočáry, v nichž přijížděli do města. Pargolovské i ty, kdo to měli trochu dál, „doporučovala“ na první pohled jejich rozšafnost a solidnost; letní host z Krestovského ostrova vynikal poklidným veselím. Občas jsem potkával dlouhá procesí povozníků, lenivě kráčejících s opratěmi v rukou podle vozů, naložených celými horami všelijakého nábytku, stolů, židlí, divanů tureckých i netureckých a jiného domácího habrurdí, na němž, na samém vrcholku toho všeho, často trůnila neforemná kuchařka, chránící panský majetek jako oko v hlavě; hleděl-li jsem na čluny, obtížené domácími potřebami, šinoucí se po Něvě nebo Fontance k Černé říčce nebo k ostrovům – tu se povozy i Iony v mých očích zesateronásobovaly, zestonásobovaly; zdálo se mi, že se všechno vypravilo na cestu a jede, že se všechno stěhuje v úplných karavanách na letní byt; vypadalo to, jako by se celý Petrohrad chtěl obrátit v poušť, takže jsem se nakonec cítil zahnanben, uražen a zarmoucen; já jsem opravdu neměl kam a proč jet na letní byt. Byl jsem ochoten odcestovat s každým vozem, odjet s každým pánem slušného zevnějšku, najímajícím drožku; ale ani jediný, opravdu nikdo mě nepozval; jako by na mne zapomněli, jako bych jim skutečně byl cizí!

Chodil jsem dlouho, předlouho, takže jsem jako obvykle úplně zapomněl, kudy jdu, když jsem se náhle octl u mýta. Hned mi bylo veselo, vykročil jsem za závoru, šel mezi lukami a osetými lány, nepozoroval únavu a celou svou bytostí jsem cítil, že se mi svalil nějaký kámen ze srdce. Kdo jel kolem, hleděl na mne tak vlídně, div nesmekl; všichni se z něčeho radovali, všichni do jednoho kouřili doutníky. A já se radoval jako dosud nikdy. Zrovna jako bych se náhle octl v Itálii – tak mocně zapůsobila příroda na mne, chřadnoucího měšťáka, který se div nezalkl v městských zdech.

V naší petrohradské přírodě je cosi nevýslovně jímavého, když na počátku jara náhle projeví všechnu svou moc, všechny síly dané jí nebem, ochmýří se, vystrojí, zahýří květy. Mimoděk mi jaksi připomíná neduživou a churavou dívku, na niž pohlížíte někdy s lítostí, jindy s jakýmsi soucitem, jindy zas si jí vůbec nepovšimnete, ale jež náhle, na jedinou chvíli, nějak tak z ničeho nic nevýslovně, kouzelně zkrásní, a vy, omráčen, opojen, se bezděčně tážete sebe sama: jaká síla zažehla takový plamen v jejích zádumčivých, smutných očích? Co vehnalo krev do jejích bledých pohublých líček? Co naplnilo vášní jemné tahy její tváře? Proč se tak dme její hrud? Co tak náhle probudilo sílu, život a krásu na tváři ubohé dívky, co ji přimělo zazářit takovým úsměvem, oživnout tak jiskřivým, třpytným smíchem? Ohlížíte se kolem, hledáte kohosi, tušíte něco... Ale chvíle přejde a možná že zítra se opět setkáte s tímž zádumčivým a roztržitým pohledem jako dřív, s touž pobledlou tvář, s tímiž pokornými a ostýchavými pohyby, a dokonce s lítostí, dokonce se stopami jakéhosi skličujícího stesku a rozmrzelosti nad chvilkovým okouzlením... A litujete, že tak brzy, tak nenávratně uvadla pomíjivá krása, že tak klamně a marně zazářila před vámi – litujete, protože nebyl ani čas se do ní zamilovat...

A přece byla má noc lepší než den! To bylo tak:

Vrátil jsem se do města velmi pozdě a odbila už desátá, když jsem se blížil k domovu. Krácel jsem po nábřeží průplavu, kde tou dobou nepotkáš živou duši. Bydlím ovšem v nejdlehlší části města. Šel jsem, zpíval, protože když jsem šťasten, vždycky si pro sebe nějakou pobrukuji, jako každý šťastný člověk, který nemá ani přátele, ani dobré známé a který se nemá v radostné chvíli s kým podělit o svou radost. Náhle mě potkala nejneočekávanější příhoda.

Stranou, tisknouc se k zábradlí nad průplavem, stála žena; lokty se opírala o mříž a zdálo se, že velmi pozorně hledí na kalnou vodu. Měla na sobě

hezounký žlutý klobouček a roztomilou černou pláštěnku. Je to ještě děvče a určitě brunetka, řekl jsem si. Asi neslyšela mé kroky, ani se nepohnula, když jsem ji míjel se zatajeným dechem a srdcem bijícím jako zvon. Po divně, řekl jsem si, jistě se nad něčím hluboce zamyslí, a náhle jsem se zastavil, jako když do mne uhoď. Zaslechl jsem tlumené štkání. Ano! Neklamal jsem se – dívka plakala a uběhla chvíle a ona vzlykala stále a stále. Můj bože! Srdce se mi sevřelo. Tolik se ostýchám žen, ale byla to taková chvíle! Byl bych se vrátil, přistoupil k ní a určitě bych byl řekl: „Milostivá slečno!“ kdybych nevěděl, že toto zvolání bylo už tisíckrát vysloveno ve všech ruských společenských románech. To jediné mě zadrželo. Ale zatímco jsem hledal slovo, dívka se vzpamatovala, ohlédla, vzchopila, zastyděla se a proklouzla kolem mne po nábřeží.

Hned jsem se pustil za ní, ale ona to uhodla a přešla u nábřeží na protější chodník. Já jsem se přes ulici neodvážil. Srdce se mi chvělo jako lapenému ptáku. Z čista jasna mi pomohla jedna příhoda.

Na chodníku, nedaleko mé neznámé, se náhle objevil pán ve fraku, jeho věk byl téměř úctyhodný, ale jeho chůze úctyhodná zrovna nebyla. Šel rávoravým krokem a opatrně se přidržel zdi. Dívka uháněla jako šipka, kvapně a ostýchavě, jako chodí vůbec všechna děvčata, která nechtějí, aby jim v noci někdo nabídl svůj doprovod, a rozkolébaný pán by ji docela určitě nedohonil, kdyby můj osud mu nevnukl jinou myšlenku. Pán neřekl nikomu ani slůvko, najednou se utrl a letí, co mu nohy stačí, utíká a snaží se dostihnout moji neznámou. Ta byla jako vítr, ale rozkývaný pán ji doháněl, dohnal, dívka vykřikla – a... blahořečím osudu za výbornou sukovatou špacírku, která byla v té chvíli v mé pravici. V mžiku jsem se octl na druhém chodníku, nevíтанý pán v mžiku pochopil, oč běží, vzal v úvahu můj nezvratný argument, ztichl, zůstal vzadu, a teprve když jsme byli hodně daleko, protestoval proti mně dosti energickými termíny. Ale jeho slova k nám už sotva doléhala.

„Dejte mi ruku,“ řekl jsem své neznámé, „pak se nás už neopovází obtěžovat.“

Mičky mi podala svou ruku, chvějící se ještě rozčilením a úlekem. Ó, nevíтанý pane! Jak jsem ti v té chvíli blahořečil! Letmo jsem na ni pohlédl: byla roztomilá a brunetka – uhoď jsem; na jejích černých řasách se ještě leskly slzičky nedávného uleknutí nebo předchozího žalu – nevím. Ale na

rtech jí už zářil úsměv. Také ona se na mne kradmo podívala, maličko se zarděla a sklopila oči.

„Tak vidíte, proč jste mě prve odehnala? Kdybych tady byl, nic by se nepřihodilo...“

„Já vás ale neznala; myslila jsem, že vy také...“

„A teď mě snad znáte?“

„Trochu. Pročpak se třeba chvějete?“

„Ó, uhodla jste na první pohled!“ odpověděl jsem u vytržení, že moje dívka má hlavu na pravém místě – to krásu nikdy nepřekáží. „Ano, na první pohled jste uhodla, s kým máte co dělat. Správně, mám ostych před ženami, jsem rozčilen, přiznávám, stejně jako jste byla před chvílí vy, když vás polekal ten pán... Já jsem nějak polekaný teď. Je to jako sen, ale já jsem ani ve snu nepomyslel, že budu vůbec někdy mluvit s nějakou ženou.“

„Cože? Opravdu?“

„Ano, chvěje-li se má ruka, pak je to tím, že ji ještě nikdy neobjímala taková hezounká malá ručka, jakou máte vy. Úplně jsem odvykl ženám; totiž nikdy jsem si na ně nezvykl; vždyť jsem sám. Ani nevím, jak s nimi mluvit. Nevím ostatně ani teď, jestli jsem vám neřekl nějakou hloupost. Řekněte mi to přímo; ujišťuji vás, že nejsem urážlivý...“

„Ale kdepak, ne, ne; naopak. A chcete-li mocí mermo, abych byla upřímná, tak vám řeknu, že se ženám taková ostýchavost líbí; a chcete-li vědět víc, tedy mne se také líbí a nepošlu vás pryč, dokud nedojdeme až domů.“

„Vy se mnou jednáte tak,“ začal jsem, zajímaje se údivem, „že mě brzy přejde ostych a pak – sbohem, všechny mé prostředky!“

„Prostředky? Jaké prostředky, k čemu? Tohle už není hezké.“

„Promiňte, už mlčím, to se mi jen připletlo na jazyk, ale můžete chtít, abych si v takové chvíli nepřál...“

„Zalíbit se, vidíte?“

„No ano; ale proboha, buďte shovívavá. Uvažte, kdo jsem! Vždyť je mi už šestadvacet a s nikým se neznám. No, jakpak mohu hezky mluvit, vhodně a vybraně? Bude pro vás lepší, když všechno bude upřímné, jasné... Neumím mlčet, když ve mně promlouvá srdce. Ale co na tom záleží... Věřte mi nebo ne, ani jedinou ženu, nikdy, nikdy! Žádnou známost! Každý den jenom sním, že jednou někde někoho potkám. Ach, kdybyste věděla, kolikrát jsem byl takhle zamilován!“

„Ale jak, do koho?“

„Do nikoho, do ideálu, do té, která se mi zjevila v snách.

Správám si v snění celé romány. Ó, vy mě neznáte. Ovšem, nejde to jen tak, setkal jsem se s dvěma nebo třemi ženami, ale jaké to byly ženy? Všechno to byly takové husičky, že... Ale teď se zasmějete, povím vám, že jsem několikrát zamýšlel jen tak, bez okolků, promluvit na ulici s nějakou aristokratkou, když je sama ovšem; promluvit ostýchavě, uctivě, vroucně; říci, že mě samota ubíjí, aby mě neodháněla, že nemám možnost seznámit se s jakoukoliv ženou, přesvědčit ji, že přímo patří k povinnostem ženy neodmítnout ostýchavou prosbu člověka tak nešťastného, jako jsem já. Že koneckonců všechno, oč žádám, spočívá v tom, aby mi řekla několik přátelských, účastných slov, aby mě hned neodháněla, věřila mi na slovo, vyslechla, co budu povídat, zasmála se mi, bude-li chtít, povzbudila mě, řekla mi několik slov, jenom několik slov, potom ať se spolu třeba nikdy nesečkáme...! ale vy se smějete... Proto ostatně to také vyprávím...“

„Nezlobte se; smějí se tomu, že jste svým vlastním nepřítelem, a kdybyste to zkusil, podařilo by se vám to, i kdyby to snad bylo na ulici; čím jednodušejší, tím lépe... Ani jediná hodná žena, kdyby to nebyla hlupačka nebo nebyla v té chvíli nějak nazlobena, by se neodhodlala poslat vás pryč bez těch několika slov, o něž tak nesměle prosíte... Ostatně, co to povídám! Samozřejmě, myslila by, že jste blázen. Soudila jsem podle sebe. Já sama dobře vím, jaký je život!“

„Ó, děkuji vám,“ zvolal jsem, „nevíte, co jste pro mne teď udělala.“

„Dobře, dobře! Ale řekněte mi, jak jste poznal, že jsem taková žena, s níž... no, již jste pokládal za hodnou... pozornosti a přátelství... zkrátka ne husička, jak vy tomu říkáte. Proč jste se rozhodl přistoupit ke mně?“

„Proč? Proč? Byla jste přece sama, ten pán byl příliš opovážlivý, je noc – jistě uznáte, že je to povinnost...“

„Ne, ne, ještě předtím, tam, na druhé straně. Chtěl jste přece ke mně přistoupit?“

„Tam, na druhé straně? Ale já vážně nevím, jak odpovědět; bojím se... Víte, já byl dnes šťasten, šel jsem a zpíval; byl jsem za městem, ještě nikdy jsem nezažil tak šťastné chvíle. Vy jste... možná že se mi to zdálo... Odpusťte, že vám to připomínám, zdálo se mi, že pláčete, a já... já to nemohl poslouchat... srdce se mi sevřelo. Ó, můj bože! No, copak jsem nemohl nad vámi zatesknit? Copak je to hřích, že jsem k vám pocítil přátelský soucit...?“

odpusťte, řekl jsem soucit... No, zkrátka, což jsem vás mohl urazit tím, že mi bezděky napadlo přistoupit k vám?“

„Nechte už toho, dost, nemluvte...“, řekla dívka, klopicí oči a tisknouc mou ruku. „Je to má vina, že jsem o tom začala mluvit; jsem však ráda, že jsem se ve vás nemýlila. Ale já už jsem doma; musím touhle uličkou; mám to pár kroků... Sbohem, děkuji vám.“

„Tak my se už opravdu, opravdu nikdy nevidíme? Opravdu to tím skončí?“

„No vidíte,“ řekla dívka se smíchem, „napřed jste chtěl jenom několik slov, a teď... Ostatně nic vám neřeknu... Možná že se uvidíme.“

„Přijdu sem zítra,“ řekl jsem. „Ach, odpusťte, naléhám už...“

„Ano, jste netrpělivý... skoro naléháte...“

„Poslyšte, poslyšte!“ přerušil jsem ji. „Odpusťte, řeknu-li vám zas něco takového... Abyste věděla, já sem zítra musím. Jsem snílek; tak málo žiji skutečným životem a takové chvíle jako tato, jako nyní, jsou pro mne tak vzácné, že nemohu neopakovat tyto chvíle v snění. Budu o vás snít celou noc, celý týden, celičkový rok. Určitě sem zítra přijdu, právě sem, na totéž místo, právě v tuto hodinu, a budu šťasten, připomínaje si včerejšek. Už to místo se mi líbí. Mám již dvě tři taková místa v Petrohradě. A jednou jsem se dokonce ze vzpomínek rozplakal jako vy... Kdožpak ví, možná že i vás rozplakaly před deseti minutami vzpomínky... Ale promiňte, zase vám to připomínám; možná že jste tady kdysi byla velmi šťastna...“

„Dobrá,“ řekla dívka. „Patrně sem zítra přijdu, také v deset. Vidím, že vám to už nemohu zakázat... Abyste věděl, já tady musím být; nemyslete si, že jsem si dala s vámi schůzku; ujišťuji vás, že tady musím být kvůli sobě. Nu co... tak vám to řeknu rovnou – nic to neznamena, i když přijdete; vždyť mohou být zase nepříjemnosti jako dnes, ale to je vedlejší... Zkrátka, chtěla bych vás vidět... abych vám řekla několik slov. Ale že si to nebudete špatně vykládat, vidíte? Nemyslete si, že si tak snadno dávám schůzky... Nedělala bych to, kdyby... Ale to ať je mé tajemství! Napřed však uděláme úmluvu.“

Přeložil Jaroslav Tafel